

Przedmowa	11	
CZĘŚĆ I. Metody diagnostyczne	15	
ROZDZIAŁ 1. Diagnostyka edukacyjna jako dziedzina pedagogiki	15	
1.1. Uczenie się	15	
1.1.1. Cztery modele uczenia się	16	
1.1.2. Psychologiczna charakterystyka modeli uczenia się	19	
1.1.3. Historyczna zmienność modeli uczenia się	20	
1.2. Nauczanie, wychowanie i kształcenie	22	
1.2.1. Odmiany działania edukacyjnego	22	
1.2.2. Trzy systemy kształcenia	25	
1.3. Paradygmaty diagnostyki edukacyjnej	28	
1.3.1. Uczenie się jako przedmiot diagnostyki	28	
1.3.2. Pojęcie diagnozy i diagnostyki edukacyjnej	30	
1.3.3. Cztery paradygmaty diagnostyki	31	
1.4. Diagnostyka rozwojowa uczenia się	36	
1.4.1. Krytyka diagnostyki edukacyjnej	37	
1.4.2. Psycholog i pedagog jako diagności	38	
1.4.3. Etyczne problemy diagnostyki	41	
1.4.4. Normy etyczne diagnostyki	42	
1.4.5. Kodeksy etyczne	44	
1.4.6. Postępy edukacyjnej diagnostyki rozwojowej w Polsce	46	
Najważniejsze pojęcia	46	
Ćwiczenia	48	
Zalecenia	50	
ROZDZIAŁ 2. Pomiar pedagogiczny jako podstawa diagnostyki edukacyjnej	52	
2.1. Skale pomiarowe	52	
2.1.1. Skala nominalna	52	
2.1.2. Skala porządkowa	54	
2.1.3. Skala porządkowa znajomości języka obcego	54	
2.1.4. Skala przedziałowa	56	
2.1.5. Skala stosunkowa	59	
2.2. Pomiar sprawdzający i różnicujący	60	
2.2.1. Wyznaczanie normy ilościowej w pomiarze sprawdzającym	61	
2.3. Narzędzia pomiaru pedagogicznego	63	
2.3.1. Arkusz obserwacji	64	
2.3.2. Skala postaw	65	
2.3.3. Test socjometryczny	67	
2.3.4. Kwestionariusz wywiadu i szczególna rola ankietera	68	
2.3.5. Kwestionariusz ankiety	70	
2.3.6. Skala opisowa	71	
2.3.7. Test osiągnięć	72	
2.4. Etapy przygotowań do pomiaru pedagogicznego	74	
Najważniejsze pojęcia	76	
Ćwiczenia	77	
Zalecenia	79	
ROZDZIAŁ 3. Planowanie narzędzi diagnozy edukacyjnej	80	
3.1. Operacjonalizacja celów kształcenia	80	
3.2. Taksonomie celów kształcenia	81	
3.2.1. Taksonomia dziedziny emocjonalno-motywacyjnej	82	
3.2.2. Taksonomia dziedziny światopoglądowej	83	
3.2.3. Taksonomia dziedziny praktycznej	84	
3.2.4. Taksonomia dziedziny poznawczej	85	
3.3. Holizm i atomizm w planowaniu narzędzi pomiaru	86	
3.3.1. Plan opisowy	86	
3.3.2. Plan tabelaryczny	89	
3.3.3. Plan inwentarza modeli uczenia się	90	
3.3.4. Plan inwentarza atrybucji egzaminu szkolnego	91	
3.3.5. Plan graficzny	92	
3.3.6. Plan graficzny narzędzia pomiaru jako model badawczy	93	
Najważniejsze pojęcia	93	
Ćwiczenia	94	
Zalecenia	96	
ROZDZIAŁ 4. Konstrukcja i analiza elementów narzędzi diagnozy	97	
4.1. Zasady konstrukcji elementów narzędzi diagnozy	97	
4.1.1. Treść elementu	97	
4.1.2. Forma elementu	100	
4.1.3. Inwentarz modeli uczenia się	102	
4.1.4. Inwentarz atrybucji egzaminu szkolnego	104	
4.2. Analiza elementów	107	
4.2.1. Czas pracy	108	
4.2.2. Opuszczenia	108	
4.2.3. Aprobata i łatwość	108	

4.2.4. Przykład zastosowania wskaźnika aprobaty	109
4.2.5. Profil zadania testu sprawdzającego	110
4.2.6. Moc różnicująca	112
4.2.7. Moc różnicująca pozycji skalowych i zadań testowych	112
4.2.8. Planowanie testu a łatwość i moc różnicująca zadań	115
4.2.9. Komputerowe programy analizy elementów	116
4.3. Banki elementów	118
4.3.1. Teoria wyniku zadania	119
Najważniejsze pojęcia	124
Ćwiczenia	125
Zalecenia	127
ROZDZIAŁ 5. Analiza i ocena narzędzia diagnozy	129
5.1. Hierarchia niezbędnych właściwości pomiaru pedagogicznego	129
5.2. Bezstronność sytuacji diagnostycznej	130
5.2.1. Oszustwo w diagnostyce	132
5.3. Dokładność punktowania elementów narzędzia	134
5.3.1. Przykłady schematów punktowania	136
5.4. Rzeczność diagnozy	138
5.4.1. Metody szacowania rzeczności	141
5.4.2. Współczynnik rzeczności	142
5.4.3. Interpretacja błędu losowego pomiaru	143
5.5. Trafność diagnozy	145
5.5.1. Dyskurs trafności diagnozy modeli uczenia się gimnazjalistów	149
5.6. Obiektywizm diagnozy	153
5.6.1. Perspektywy pomiaru sprawdzającego	154
Najważniejsze pojęcia	156
Ćwiczenia	157
Zalecenia	160
ROZDZIAŁ 6. Metody diagnostyczne na użytek nauczyciela	162
6.1. Odrębność metodologiczna nieformalnej diagnostyki edukacyjnej	162
6.1.1. Właściwości pomiarowe nieformalnych metod diagnostycznych	165
6.2. Obserwacja	168
6.2.1. Janusz Korczak jako obserwator	169
6.3. Nauczycielski pomiar dydaktyczny	170
6.3.1. System ocen wypracowania szkolnego	171
6.3.2. Improwizowane sprawdzanie osiągnięć matematycznych	172
6.4. Analiza dokumentów	172
6.4.1. Synektyka jako tworzenie dokumentów osobistych	174
6.5. Rozmowa diagnostyczna	175
6.5.1. „Wychowanie bez porażek” jako metoda rozmowy	176
6.6. Ankieta	177
6.7. Eksperyment	179
6.7.1. Korczakowski eksperyment naturalny	181
Najważniejsze pojęcia	183
Ćwiczenia	184
Zalecenia	186
CZĘŚĆ II. Wyniki diagnozy	191
ROZDZIAŁ 7. Diagnoza osiągnięć w dziedzinie emocjonalnej	191
7.1. Pozycja społeczno-ekonomiczna rodziny ucznia	191
7.1.1. Aspiracje edukacyjne gimnazjalistów	193
7.2. Styl wychowania w rodzinie	195
7.2.1. Błąd wychowawczy	195
7.3. Osobowość, lęk, samoocena i podmiotowość ucznia	197
7.3.1. Wyuczona bezradność w szkole	198
7.4. Motywacja do uczenia się	200
7.4.1. Trudność utrzymania motywacji do uczenia się	201
7.4.2. Sylwetka najlepszego ucznia	202
7.5. Uspołecznienie i rozwój moralny	204
7.5.1. Edukacja domowa	205
7.6. Wspólnota dydaktyczna i pozycja ucznia w zespole	206
7.6.1. Twórczość a przystosowanie społeczne w klasie szkolnej	207
Najważniejsze pojęcia	209
Ćwiczenia	210
Zalecenia	213
ROZDZIAŁ 8. Diagnoza osiągnięć w dziedzinie poznawczej	214
8.1. Schematy, style i strategie poznawcze	214
8.1.1. Efekt wachlarzowy wyników uczenia się	216
8.2. Wymagania dydaktyczne	218
8.2.1. Dwa układy wymagań dydaktycznych	219
8.3. Sprawdzanie osiągnięć poznawczych	220
8.3.1. Kompetencje pomiarowe nauczycieli	221
8.4. Dwa rodzaje oceniania szkolnego	222
8.4.1. Pułapka pomiaru sprawdzającego	223
8.4.2. Poglądy nauczycieli na ocenianie osiągnięć uczniów	225

8.4.3. Dylematy sprawiedliwego oceniania	227
8.5. Skala stopni szkolnych	228
8.5.1. Siedem niegodziwych postaw wobec oceniania szkolnego	230
8.6. Komunikowanie oceny osiągnięć poznawczych	231
8.6.1. Komentowanie wyników pomiaru dydaktycznego	231
Najważniejsze pojęcia	232
Ćwiczenia	234
Zalecenia	235
ROZDZIAŁ 9. Egzaminy zewnętrzne	237
9.1. Rodzaje egzaminów	237
9.1.1. Złudzenia co do trafności egzaminów	239
9.2. Standardy egzaminu doniosłego	241
9.2.1. Powinności egzaminatora	243
9.3. Efekt egzaminatora	244
9.3.1. Statystyczne oszacowania efektu egzaminatora	245
9.3.2. Moderowanie oceniania	246
9.4. Wyniki egzaminu zewnętrznego	248
9.4.1. Płeć ucznia a wyniki egzaminów	251
9.5. Edukacyjna wartość dodana	252
9.5.1. Wartość dodana względna	253
9.5.2. Wartość dodana bezwzględna	254
9.5.3. Zależność edukacyjnej wartości dodanej od szkoły	257
9.6. Perspektywy egzaminów zewnętrznych	259
9.6.1. Postawy uczniów wobec egzaminów	261
9.6.2. Egzamin zewnętrzny a godność nauczyciela	262
9.6.3. Kształcenie według wymagań	264
Najważniejsze pojęcia	265
Ćwiczenia	266
Zalecenia	269
ROZDZIAŁ 10. Diagnoza osiągnięć placówki edukacyjnej	270
10.1. Rozwój osiągnięć ucznia i jego wspomaganie	270
10.2. Wpływ szkoły na osiągnięcia uczniów	271
10.2.1. Instytucjonalizacja edukacji i jej przewyższanie	272
10.2.2. „Mierzenie jakości pracy szkoły”	273
10.2.3. Czynniki szkoły w badaniach osiągnięć uczniów	273
10.2.4. „Tabele ligowe szkół” jako szkodliwe uproszczenie	274
10.2.5. Edukacyjna wartość dodana w strefach osiągnięć uczniów	276
10.2.6. Stałość i trafność wartości dodanej	278
10.3. Kierowanie placówką edukacyjną	280
10.3.1. Style kierowania placówką	281
10.3.2. Różnice rozwojowe między uczniami w szkole	281
10.3.3. W poszukiwaniu przyczyn sukcesu szkoły	283
10.4. Szkoła jako instytucja samoucząca się	286
10.4.1. Profil samooceny szkoły	287
Najważniejsze pojęcia	288
Ćwiczenia	289
Zalecenia	291
ROZDZIAŁ 11. Diagnoza osiągnięć edukacyjnych kraju	293
11.1. Diagnostyka edukacyjna w skali międzynarodowej	293
11.1.1. Bariery kulturowe porównywania edukacji	294
11.2. Diagnostyka rozwojowa systemów edukacyjnych	296
11.2.1. Metodologiczne problemy wielkich badań pedagogicznych	297
11.3. Międzynarodowe badania pedagogiczne	302
11.3.1. Pionierskie badania IEA	303
11.3.2. Drugie Studium Przedmiotów Przyrodniczych IEA na świecie i w Polsce	305
11.3.3. Nowe badania IEA nad przedmiotami ścisłymi i czytaniem	309
11.3.4. Badania Organizacji Współpracy Ekonomicznej i Rozwoju	310
11.4. Znaczenie porównań międzynarodowych dla rozwoju systemów edukacyjnych	312
Najważniejsze pojęcia	314
Ćwiczenia	314
Zalecenia	316
ROZDZIAŁ 12. Ewaluacja w edukacji jako pochodna diagnozy	317
12.1. Pojęcie i pole działania ewaluacji	317
12.1.1. Rodzaje informacji zbieranej w toku ewaluacji	319
12.1.2. Struktury formalne ewaluacji	320
12.2. Modele ewaluacji	321
12.2.1. Ewaluacja edukacyjna w Polsce	323
12.2.2. Pseudoewaluacja	323
12.3. Ewaluator edukacyjny	325
12.3.1. Krytyczny przyjaciel szkoły	326
Najważniejsze pojęcia	326
Ćwiczenia	327
Zalecenia	329
Bibliografia	330

Indeks nazwisk	347
Indeks rzeczowy	353